

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА В ГУМАНІТАРНИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРОЕКТАХ

У статті дається визначення поняття "інновація", "інноваційні педагогічні технології", виявляються відмінності між визначеними термінами. Розкриваються основні методологічні вимоги, яким повинна відповідати педагогічна технологія. Аналізуються основні групи інноваційних педагогічних технологій, які підвищують якість підготовки спеціалістів на рівні міжнародних стандартів, в основу яких покладені цілісні моделі навчально-виховного процесу, засновані на діалектичній єдності методології та засобів їх здійснення.

Ключові слова: новація, інновація, інноваційні педагогічні технології, інноваційна культура.

Актуальність проблеми полягає в тому, що одним з найважливіших стратегічних завдань на сучасному етапі модернізації вищої освіти України є забезпечення якості підготовки спеціалістів на рівні міжнародних стандартів. Розв'язання цього завдання можливе за умови зміни педагогічних методик та впровадження інноваційних технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях, які розвивають діяльнісний підхід до навчання.

Значний внесок у розробку методології і теорії поняття педагогічної технології зроблений сучасними педагогами: В. Безпалько, Б. Лихачовим, М. Кларінім, В. Монаховим, Г. Селевко та іншими. Проблему педагогічної інноватики розглядали такі вчені, як О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, В. Загвязинський, Н. Юсуфбекова, А. Ніколс та ін.

Мета дослідження полягає в тому, щоб уточнити зміст та генезис поняття інновація, окреслити дефініцію інноваційні педагогічні технології, а також ключові поняття означуваної проблеми, розкрити основні методологічні вимоги, яким має відповідати будь-яка інноваційна технологія навчання.

Модернізація системи освіти пов'язується насамперед із уведенням в освітнє середовище інноваційних технологій, в основу яких покладені цілісні моделі навчально-виховного процесу, засновані на діалектичній єдності методології та засобів їх здійснення.

Починаючи з 60-х років ХХ століття, у розвитку постіндустріального суспільства ключовим став феномен "інноваційності". Він був тісно пов'язаний зі специфікою науки, яка на цьому етапі виконувала не лише пізнавальну функцію, але й практичну, залучаючи наукові досягнення до виробничої та споживчої сфер, що надавало можливості підвищити рівень життя людей. Здатність суспільного організму відображати дійсність, трансформувати дії та вносити елемент новизни історично формується у людській культурі у тісному взаємозв'язку з його адаптивною здатністю, яка робить можливим вирішення проблем, що безпосередньо постають перед людиною і суспільством.

Поняття "новація", "інновація", "нововведення" віддзеркалюють шлях розвитку, який веде до змін через прискорення поступовості руху та оновлення всіх елементів процесу: принципів, методів, цілей, що потребує подолання укорінених звичок, взаємозв'язків, стійких тенденцій і породжує нову якість, як-то: оновлену матеріально-технологічну базу, систему управління, суспільні відносини, новий спосіб життя, новітні життєві стилі.

У вітчизняній, як і у світовій літературі, існують численні погляди на сутність та зміст поняття "інновація". Але, незважаючи на значне накопичення емпіричних знань та теоретичних концепцій, на сьогодні відсутня узагальнююча теорія з інноватики, існують розбіжності з низки важливих методологічних питань, тлумачення основних категорій.

У сфері педагогічних наук все більшу популярність набувають інноваційні заходи в галузі управління освітнім процесом (В. Симонов). Залежно від об'єкта і предмета дослідження інновації розглядають або як процес (Г. Гвішіані, В. Кабаков, І. Перлакі, І. Пінінгс, В. Рапопорт, Б. Санта, Б. Твісс) або у більш вузькому значенні, як одну із фаз цього процесу (В. Хартман та ін.); як результат (С. Бешелев, Ф. Гурвич); як зміну в тому соціальному середовищі, де відбувається "життєвий цикл" інновації (Ф. Валента, Л. Волдачек, Ю. Яковець); як систему (М. Лапін, Й. Шумпетер).

У наукових дослідженнях вітчизняних економістів переважає думка, що інновація є техніко-економічним процесом, який, завдяки практичному використанню продуктів розумової праці – ідей і винаходів, призводить до створення кращих за властивостями нових видів продукції та нових технологій.

У законі України "Про інноваційну діяльність" інновації – це новостворені або вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукції або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва або соціальної сфери.

У зазначеному законі вказано, що об'єктами інноваційної діяльності є: інноваційні програми і проекти; нові знання та інтелектуальні продукти; виробниче обладнання та процеси; інфраструктура виробництва та організаційно-технічні рішення.

Аналіз різноманітних визначень інновації дозволяє дійти висновку, що специфічний зміст інновацій складається зі змін, отже, саме вони є головною функцією інноваційної діяльності. Інновації здебільшого трактують у трьох аспектах:

- інновація як зміна, (підвищує конкурентоспроможність суб'єктів господарювання);
- інновація як процес (трансформація наукових досягнень у виробництво);
- інновація як упровадження (у господарську практику).

Інновації поділяються за змістом діяльності:

- наукові інновації (дослідження, які стосуються задоволення потреб людини та вдосконалення виробничої сфери);

- технологічні інновації (спрямовані на створення і освоєння виробництва нової продукції);
- економічні інновації (спрямовані на зміну методів і способів всіх видів діяльності);
- соціальні (щодо поліпшення соціального забезпечення).

За рівнем об'єктивного і суб'єктивного сприйняття:

- абсолютна новизна (фіксується за відсутності аналогів даної новації);
- відносна новизна (здійснюється оновлення одного з елементів системи);
- умовна новизна (виникає внаслідок сполучення раніше відомих елементів);
- суб'єктивна новизна (новизна для споживачів, які були не знайомі з даним продуктом).

Сучасне бачення поняття "інновація" асоціюється з кінцевим результатом інноваційної діяльності, який отримав втілення у вигляді нового або удосконаленого продукту, що виводиться на ринок, а також нового або вдосконаленого технологічного процесу, що використовується у практичній діяльності, в новому підході до соціальних послуг та має економічний, соціальний, екологічний, науково-технічний або інший вид ефекту.

Отже, створення ефективної системи управління інноваційною діяльністю потребує наявності відповідних науково-теоретичних розробок, спрямованих на уточнення понятійного апарату та класифікації інновацій, а також дослідження генезису інновацій.

У соціальних науках поняття "інновація" вживається в різних значеннях. У соціології під інновацією розуміють процес залучення елементів однієї культури до іншої, соціально-культурний процес, який сприяє закономірним, різноманітним трансформаціям соціуму, в психології – нова, створена духовна, психічна реальність, сутність якої вступає у певну суперечність з наявною традицією, в етиці – зміни етичних норм. У філософії інновацією називають здатність вирватися за межі складного проблемного філософського мислення, бачити нові проблеми і знаходити їх рішення. Застосування інновацій розглядається сьогодні як умова виживання цілих співтовариств і всього людства, тому що тільки за їх допомоги можливо боротися з новими глобальними проблемами та катастрофами, запобігати появі нових.

Останнім часом досить широко увійшов у вжиток термін "інноваційні педагогічні технології". Розглядаючи сутнісні ознаки інноваційних педагогічних технологій, варто уточнити певні ключові поняття: "інновація", "новація", "інноваційна культура", "інноваційне мислення", "інноваційна діяльність", "інноваційний розвиток", "інноваційна компетентність" та "педагогічна технологія".

На думку А.Хуторського, причина розвитку "інноваційного навчання та становлення педагогічної інноватики – це криза освіти" [7, с.8], що спричинила, вважаємо, термінові реформи в національних системах освіти в різних її галузях – соціальній, організаційній, інформаційній, ресурсній (економічній), особистісній. При осмисленні та впровадженні реформ в освіті Е.Коротков пропонує "спиратися на нову систему цінностей", зокрема цінність якості освіти та "роль освіти в життєдіяльності людини і в розвитку суспільства" [5, с.69].

Розмежують інновації та новації і сучасні дослідники В. Мединський, А. Пригожий та Р. Фатхутдінов [3] з урахуванням деяких важливих положень. По-перше, новація є оформленим результатом фундаментальних, прикладних досліджень, розробок або експериментальних робіт у будь-якій сфері діяльності з підвищення її ефективності представлене у вигляді відкриттів, винаходів, патентів, товарних знаків, раціоналізаторських пропозицій, документації на новий або удосконалений продукт, технологію, управлінський або виробничий процес; організаційну, виробничу або іншу структуру; ноу-хау; понять, наукових підходів або принципів; документу (стандарту, рекомендацій, методики, інструкції і т.п.); результатів маркетингових досліджень і т. д. Новація визначається як предмет інновації.

Інновація, у свою чергу, виступає кінцевим результатом впровадження новації з метою зміни об'єкта управління і отримання економічного, соціального, науково-технічного та іншого виду ефекту. По-друге, відрізняється застосування поняття "життєвий цикл", який ілюструє стабільність процесу, єдність його початку і кінця по відношенню до новації та інновації.

Інновація – це результат незвичайного винахідництва, радикальної новизни. А результати такої діяльності в інноваційній сфері впливають на суспільство і НТП та зазнають зворотного його впливу, причому у будь-яких аспектах: науково-технічному, культурологічному, гносеологічному, соціальному, економічному.

Еволюція підходів до моделювання інноваційного розвитку веде до все більшої взаємозалежності процесів розробки нової техніки й технологій, що, у свою чергу, веде до скорочення як загальної тривалості, так і тривалості окремих стадій інноваційного циклу. Стратегічна інтеграція й встановлення зв'язків з використанням систем обчислювальної техніки й інформатики на сучасній стадії еволюційних підходів до стратегії інноваційного розвитку сприяє обміну інформацією щодо новітніх наукових розробок та вимог, висунутих ринком.

Інновація поступово стає елементом діяльності не лише фірм, але і всієї держави, яка прагне сприяти розвитку інноваційних процесів в усіх сферах розвитку суспільства. Для сучасної епохи характерними є глобальні масштаби соціальних перетворень та різке прискорення поступального розвитку суспільства. У зв'язку з цим проблема інновації набуває не лише великого теоретичного значення, але і безпосередньо практичну актуальність.

У педагогічній інтерпретації інновація означає нововведення, що поліпшує хід і результати навчально-виховного процесу. Дослідники проблем педагогічної інноватики (О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, В. Загвязинський, Н. Юсуфбекова, А. Ніколс та ін.) намагаються співвіднести поняття нового в педагогіці з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове. Так, В. Загвязинський вважає, що нове в педагогіці – це не лише ідеї, підходи, методи, технології, які в таких поєднаннях ще не висувались або ще не використовувались, а й той комплекс елементів чи окремі елементи педагогічного процесу, які несуть у собі прогресивне начало, що дає змогу в ході зміни умов і ситуацій ефективно розв'язувати завдання виховання та освіти [6, с.21].

У своїх дослідженнях ми дотримуємося положення про те, що нововведення та інновація відображають зміст і організацію нового: інноваційний процес – це формування і розвиток змісту і організації нового. Інноваційні процеси необхідно свідомо проектувати, а потім вводити їх в наявні структури досвіду. Конкретність підходу потребує і точності понятійного апарату, що визначає сутність і механізми інноваційного розвитку. Базовою є дефініція "інновація". Ми дотримуємося усталеного в професійному спілкуванні розуміння "інновації" або нововведення як реалізованого нововведення, незалежно від сфери застосування. А між тим сенс освітніх інновацій полягає у їхньому прикладному характері: вони покликані формувати інноваційну здатність мислення випускника вишу. Саме професійна школа покликана розробити механізми і технології формування інноваційного мислення. Технології служать ланкою між

теорією і практикою, вищою освітою і життям, їх можна вважати тим каналом, яким професійні знання транслюються в систему навчання.

Отже, під інноваційною вищою освітою ми розуміємо утворення, що базується на нових знаннях та інноваційній динаміці. Цілями інноваційної освіти є: забезпечення високого рівня інтелектуально-особистісного і духовного розвитку студента; створення умов для оволодіння ним навичками наукового стилю мислення; навчання методології нововведень у соціально-економічній і професійній сферах. Ключовим поняттям інноваційної освіти є поняття "професіоналізм". Професіоналізм у педагогіці вищої школи розуміють через призму якості, норму якості, еталонний рівень. Традиційний освітній процес у виші дає студентам навчальні знання, але прив'язка цих знань до конкретної професійної діяльності відбувається епізодично, наприклад, під час курсової, переддипломної або виробничої практик. Ясно, що оснастити студента реальними професійними знаннями і якостями в цих умовах досить складно. Інноваційне утворення орієнтовано на формування професійних знань і якостей у процесі освоєння інноваційної динаміки, наприклад, у процесі освоєння типових інновацій через електронну хрестоматію, де представлені типові інновації, що демонструють хід розвитку даної професійної сфери діяльності, зібрані професійні завдання інтегрального типу. Таким чином, поняття професіоналізму стає інтегральною якістю випускника, яке він синтезував сам у процесі свого навчання. Отже, інноваційна освіта вибудовує навчальний процес як рух від соціальних і загальнокультурних знань і умінь своєї професії (від професії до культури) до технологічних, що дає йому розуміння способів і методів вирішення професійних завдань, а від них до методологічних, що дозволяє відслідковувати динаміку зміни якості своєї професійної діяльності (від технології до інноваційного мислення).

Прагнення постійно оптимізувати навчально-виховний процес зумовило появу нових і вдосконалення використовуваних раніше педагогічних технологій різних рівнів і різної цільової спрямованості. Якщо звертатися до джерел поняття "технологія", то ми повинні зафіксувати, що воно походить із двох грецьких слів – мистецтво, майстерність і слово, навчання. Кожна педагогічна епоха породила своє покоління технологій. Перше покоління освітніх технологій представляє традиційні методи; технологіями другого і третього поколінь були модульно-блочні і суцільно-блочні системи навчання; до четвертого покоління освітніх технологій відноситься інтегральна технологія.

Нові сучасні педагогічні технології здебільшого поділяють на такі:

- 1) технології розвивального навчання;
- 2) парацентрична технологія навчання;
- 3) особистісно-орієнтовна технологія;
- 4) технологія проектного навчання;
- 5) блочно-модульна технологія.

Упровадження нетрадиційних педагогічних технологій суттєво змінило освітній процес, дозволивши вирішувати багато проблем розвивального, особистісно-орієнтованого навчання, диференціації, гуманізації, формування індивідуальної освітньої перспективи студентів.

Інноваційна діяльність є специфічною і досить складною, потребує особливих знань, навичок, здібностей. Упровадження інновацій неможливе без педагога-дослідника, який володіє системним мисленням, розвиненою здатністю до творчості, сформованою й усвідомленою готовністю до інновацій.

Отже, інноваційна освіта вибудовує навчальний процес як рух від соціальних і загальнокультурних знань і умінь своєї професії (від професії до культури) до технологічних, що дає йому розуміння способів і методів вирішення професійних завдань, а від них до методологічних, що дозволяє відслідковувати динаміку зміни якості своєї професійної діяльності (від технології до інноваційного мислення).

Інноваційне мислення формується в студента, якщо він, по-перше, активно мотивований у навчанні, реалізує вимоги самоменеджменту, індивідуального самоврядування для досягнення амбітних (у хорошому сенсі слова) життєвих цілей; по-друге, якщо навчальний процес відображає повний життєвий цикл професійної діяльності з її нововведеннями і суперечностями.

Все сказане дозволяє дійти висновку про те, що провідними функціями інноваційного навчання можна вважати: інтенсивний розвиток особистості студента і педагога; демократизацію їх спільної діяльності і спілкування; гуманізацію навчально-виховного процесу; орієнтацію на творче викладання та активну вчення і ініціативу студента у формуванні себе як майбутнього фахівця; модернізацію засобів, методів, технологій і матеріальної бази навчання, які сприяють формуванню інноваційного мислення майбутнього професіонала.

Освіта повинна не тільки озброювати знаннями, але і розвивати і вдосконалювати особистість. Інакше - суспільство все більше переймається ідеєю гуманізації освіти. Проблема гуманізації, як і будь-яка масштабна соціальна проблема не може бути вирішена, якщо робити ставку на окремих творчих, інноваційно налаштованих людей, будь вони не тільки професіоналами, але і величезною соціально-професійною групою.

На макрорівні інновації стосуються зміни у всій системі освіти і призводять до зміни її парадигми. Як правило, вони є наслідком змін, що відбуваються в суспільстві (країні, світі, соціумі). Зміна індустріальної цивілізації на постіндустріальну змінює запити суспільства у всіх сферах життя, і змінює тим самим тип культури.

Осмилення інноваційних процесів згруповано, на нашу думку, навколо таких питань (тем): як природа, особливості і відмінності інноваційного процесу; хто є суб'єктами цього процесу, як ця суб'єктність проявляється; через рішення яких проблем розгортається інноваційний процес; які типи інновацій в освіті окреслилися; сфери інноваційної діяльності; готовність педагога (психологічна, методична, когнітивна) до використання нововведень у навчальному процесі; чи можливо освоїти чужий інноваційний досвід, якщо так, то як; мотиваційне забезпечення інноваційних процесів в навчальному закладі; технології навчання та їх роль у реформуванні освіти.

Зазначимо, що ситуація на сьогодні достатньо неоднозначна: педагогічна теорія розробила цілу низку ефективних дидактичних систем, але впровадження цих новацій у широку практику повсюдно немає. На мікрорівні інновації спрямовані на створення нового змісту, окремого курсу або блоку курсів (наприклад, екологічних або гуманітарних); на відпрацювання

нових способів структурування освітнього процесу; на розробку нових технологій, нових форм і методів навчання.

Усе сказане дозволяє дійти висновку про те, що провідними функціями інноваційного навчання можна вважати: інтенсивний розвиток особистості студента і педагога; демократизацію їх спільної діяльності і спілкування; гуманізацію навчально-виховного процесу; орієнтацію на творче викладання та активну вченню і ініціативу студента у формуванні себе як майбутнього фахівця; модернізацію засобів, методів, технологій і матеріальної бази навчання, які сприяють формуванню інноваційного мислення майбутнього професіонала.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про вищу освіту" (нова редакція) // Відомості Верховної Ради України. – 2010, №20.
 2. Желдаков М.И. Внедрение информационных технологий в учебный процесс / М.И. Желдаков. – Мн.: Новое знание, 2003. – 152 с.
 3. Інноваційний розвиток економіки та напрями його прискорення: Наук. доп. / Ю.М. Бажан, І.В. Одоцюк, М.С. Данько, О.О. Лапко, В.П. Александрова. – К.: Інститут економічного прогнозування, 2002. – 80 с.
 4. Интернет-технологии в образовании: Учебно-методическое пособие. Ч.3 / [Р.Н. Абалуев, Н.Е. Астафьева, Н.И. Баскакова, Е.Ю. Бойко, О.В. Вязовова, Н. А. Кулешова, Л. Н. Уметский, Г. А. Шешерина]. – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2002. – 136 с.
 5. Коротков Э.М. Управление качеством образования: Учебное пособие для вузов/ Эдуард Михайлович Коротков. – М.: Академический Проект: Мир, 2006. – 320 с. – ("Gaudeamus")
 6. Теория обучения в вопросах и ответах: Учебное пособие для вузов. Изд. 2-е, испр. / Загвязинский В. И. – М.: Academia, 2008 – 160 с.
 7. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / А.В. Хуторской. – М. : Издательский центр "Академия", 2008. – 256 с.
-